

Evoluția spionajului românesc

după defecțiunea generalului Ion Mihai Pacepa

(1978-1989)

Liviu Țăranu

Cea mai puternică lovitură primită de serviciile de informații românești în întreaga lor istorie s-a petrecut la jumătatea anului 1978, când însuși șeful adjunct al spionajului românesc¹, generalul Ion Mihai Pacepa a trecut în tabăra adversă. Aflat în misiune în RFG, la finele lunii iulie 1978, Ion Mihai Pacepa ia legătura cu reprezentanții CIA de la ambasada americană de la Bonn și solicită azil politic în Statele Unite, unde, ulterior, a fost cooptat în diverse operațiuni îndreptate împotriva fostului bloc sovietic, în cadrul comunității de informații americane². Bilanțul „defectării” generalului Ion Mihai Pacepa a fost, după cum se vehicula în mediile neoficiale ale vremii, mai păgubos decât cutremurul de pământ din anul precedent. Evenimentul a stârnit un adevărat cutremur în structurile centrale ale statului, Departamentul de Informații Externe (DIE), Ministerul de Interne (MI), Ministerul de Externe și Ministerul Comerțului Exterior fiind cele mai afectate și totodată cele care au cunoscut serioase restructurări de personal. Acest act a avut o anumită contribuție la erodarea regimului Nicolae Ceaușescu care a sporit, în consecință, atribuțiile și personalul aparatului intern al Securității, instalând activiști de partid fideli în principalele funcții de conducere din stat, pentru a preveni un nou act de acest gen.

Fiind înștiințat de trădarea consilierului său, Nicolae Ceaușescu a făcut o criză de nervi, după cum susțin unele surse memorialistice, cerând ca „trădătorul să fie adus imediat acasă”. Călea ordonată de liderul PCR era aceea a cererii de extrădare a lui Ion Mihai Pacepa adresată autorităților americane, care la rândul lor nu s-au grăbit deloc să dea un răspuns autorităților de la București. Atunci când acesta a venit, departe de a-i da satisfacție, s-a cerut părții române să refacă cererea în spiritul unui tratat de extrădare româno-american semnat în 1924. Realizând că un nou demers de acest gen nu ar fi avut în nici un fel vreo contribuție la soluționarea problemei, N. Ceaușescu a cerut să fie oprite demersurile în acest sens, solicitând însă autorităților americane printr-un emisar din

¹ Denumirile structurii care a gestionat spionajul românesc au fost diferite de la o perioadă la alta: în 1951 Serviciul Special de Informații s-a transformat în Direcția A – Informații Externe, între 1954-1963 a purtat numele de Direcția I-a, ca apoi în urma reorganizărilor din vara anului 1963 să fie înființată Direcția Generală de Informații Externe (DGIE), din 1972 și până în 1978 direcția devine Departamentul de Informații Externe (DIE), pentru ca după defecțiunea generalului Ion Mihai Pacepa și până în 1990 să poarte numele de Centrul de Informații Externe.

² Liviu Țăranu, *I.M. Pacepa, ultimele zile în DGIE*, în „Magazin Istoric”, anul XLI, nr. 3(480), martie 2007, p. 15-20.

CPEX, trimis în SUA, ca diplomații români să nu fie prigonii și denigrați de către serviciile speciale americane. S-a pus astfel, în plan extern, surdină cazului Ion Mihai Pacepa.

În țară însă, Nicolae Ceaușescu a ordonat o aspră anchetă care avea să conducă, între altele la decapitarea principalului serviciu de spionaj al României. Între măsurile preconizate și realizate parțial s-au numărat: refacerea din temelii a DIE sub o nouă titulatură, trecerea în rezervă, scoaterea la pensie sau plasarea în alte unități ale MI a ofițerilor care fuseseră subordonați și colegi ai generalului Ion Mihai Pacepa, rechemarea în țară a majorității ofițerilor care lucrau sub acoperire diplomatică în Occident bănuți că erau cunoscuți de către defector. Deși numărul lor nu era atât de mare pe cât s-a acreditat, unii dintre ofițerii ilegali plantați în exterior sub identități de împrumut și care nu beneficiau de acoperire diplomatică au revenit în țară, părăsind propriile familii și renunțând la pozițiile obținute în cadrul unor obiective de interes pentru spionajul românesc. Au fost aduși în țară chiar și o parte din informatorii despre care se presupunea că sunt cunoscuți de consilierul prezidențial ajuns în SUA. Se duceau de râpă astfel eforturile unei direcții, de-a lungul a două decenii, de a-și forma oameni, a crea legende și o agentură capabilă să ofere informații de valoare. Fuga lui Ion Mihai Pacepa era, fără îndoială, nu numai o lovitură dată cuplului prezidențial, dar și personalului care lucrase în DIE, cu influență asupra carierei dar și a existenței particulare a acestora. Toți generalii din conducerea DIE au fost internați în „apartamentele” de la Rahova și timp de cca două luni au încărcat sute de file cu propriile declarații. Din analiza acestora comisia de anchetă încerca să ofere un răspuns care era pe buzele tuturor, inclusiv ale familiei Ceaușescu: „Cum a fost posibil ca Pacepa să trădeze?”³.

Pentru a cerceta condițiile în care s-a produs actul „trădării” fostului secretar de stat la Interne, la mijlocul lunii august 1978 a fost creată o comisie formată din generalii Iulian Vlad și Emil Macri și doi colonei – Vasile Gheorghe și Ion Moț. Această comisie și-a desfășurat activitatea până în primăvara anului 1980 audiind peste 500 de ofițeri de securitate care prin activitatea lor au avut tangență sau au activat în spionajul extern românesc între 1956-1978. În cele peste 2.500 de rapoarte, numărând mai bine de 10.000 de pagini, sunt prezentate, în amănunt, o serie de operațiuni ale Securității, executate cu sau fără aprobarea organelor de partid. De asemenea, din declarațiile celor audiați de comisie reiese faptul că I.M. Pacepa alături de Nicolae Doicaru, au fost cei care, timp de mai bine de un deceniu, au deturnat Securitatea de la obiectivele ei în plan extern – ceea ce nu este regretabil până la un punct – proliferând corupția în rândul aparatului de securitate, al unor înalte oficialități de partid și de stat, compromițând o parte a diplomației românești și contribuind astfel la degradarea imaginii externe a României⁴.

³ Neagu Cosma, *Cum a fost posibil? Cârțița Pacepa*, Editura Paco, București, f.a., p. 135-139.

⁴ Liviu Țăranu, *Un ministru de Externe controversat: Ștefan Andrei*, în „Cetatea Bihariei”, seria a II-a, nr. 2/2007, p. 79-87.

Astăzi când avem acces la aceste documente, aflate în arhiva CNSAS, credem totuși că nu trebuie să acceptăm în totalitate „adevărul” lor, multe din rapoartele și declarațiile date de ofițerii anchetați fiind date sub imperiul fricii, al suspiciunii și neîncrederii. Atmosfera în care au fost redactate cele mai multe din aceste documente, a fost una de teroare. Comisia de anchetă formată din ofițeri cu experiență avea menirea de a identifica, între altele, eventuale rețele de spionaj sau agenți de legătură pe care generalul Ion Mihai Pacepa i-ar fi avut. Se credea în acel moment că e vorba de o conspirație generală, la care luaseră parte numeroși ofițeri superiori din fruntea spionajului românesc. De aceea declarațiile și rapoartele au fost făcute sub semnul neîncrederii, prin amenințări și prin diverse presiuni.

Trebuie luat în considerare că din toate rapoartele semnate de ofițerii Securității au fost reținute de comisie doar acelea care cuprindeau aspecte negative ale activității DIE, concretizate în abateri și ilegalități. Declarațiile care nu au făcut referire la acest gen de aspecte, au fost considerate ca fiind subiective și au fost distruse⁵. O parte din cei anchetați neavând cunoștință despre aspecte negative din activitatea conducerii DIE, au căutat să satisfacă cererile comisiei de anchetă relatând fapte și evenimente „auzite sau culese din bârfa colegilor”, unele fiind chiar imaginare⁶. Toate acestea erau menite să explice întreg climatul abuziv și corupt care a făcut posibilă defectiunea generalului Ion Mihai Pacepa. Cauza fiind stabilită și relevându-se că „trădătorul” nu a lăsat în urmă agentură sau nuclee informative, întreg dosarul a fost clasat, fără ca o bună parte din informațiile cuprinse aici să mai fie verificate.

Au fost căutați vinovații, identificate cauzele care au condus la gestul lui Ion Mihai Pacepa și se căutau soluții pentru protejarea rețelei informative în exterior. În această idee, au fost cercetate sute de dosare de cadre și de agenți pentru a se vedea în ce măsură sunt vulnerabili sau loiali Securității. Tudor Postelnicu, cu acordul și la indicația lui Nicolae Ceaușescu, a trecut la schimbarea cadrelor cu funcții de răspundere din sistemul de spionaj și contraspionaj care au avut legături sau au fost cunoscute de Ion Mihai Pacepa. În consecință, au fost retrași cei mai mulți dintre ofițerii acoperiți din ambasada României de la Washington, consulatele din New York, din Londra și Paris, din Roma și pe cei din RFG, din Japonia și America Latină. Însuși, ministrul de Interne, Teodor Coman⁷, a fost destituit și numit prim secretar la Vâlcea. Destituit și din funcția de ministru al Turismului, fostul șef al DIE, Nicolae Doicaru⁸, a fost trimis director la un IAS în apropierea

⁵ Ionel Gal, *Rațiune și represiune în Ministerul de Interne. 1965-1989*, Iași, Editura Do-minoR, 2001-2002, vol. I, p. 201.

⁶ *Ibidem*.

⁷ Teodor Coman, prim-adjunct al ministrului de Interne (1974-1975), ministru de Interne (1975-1978).

⁸ Nicolae Doicaru, secretar general (1963-1967) și vicepreședinte (1967-1972) al Consiliului Securității Statului; general locotenent (în 1971), șef al Direcției de Informații Externe și prim-adjunct al ministrului de

Bucureștiului, iar generalul Grigore Răduică⁹, ministru adjunct de Interne, a trecut într-o funcție administrativă. La conducerea spionajului românesc, cu grad de ministru adjunct, a fost numit fostul secretar cu probleme de propagandă al Capitalei, Romus Dima. Generalul Eugen Luchian, un apropiat al lui Ion Mihai Pacepa, este arestat, judecat și condamnat la 8 ani de închisoare pentru deținere documente secrete¹⁰. Generalul Gheorghe Toader, prieten și colaborator al lui Ion Mihai Pacepa, este retrogradat și trimis director adjunct la Arhivele Statului, la serviciul de restaurare a documentelor¹¹. Însă alți doi generali, Gheorghe Manea și Gheorghe Marcu¹², primul șef peste „ilegali”, al doilea responsabil de comerțul cu sași și evrei, au rămas în structurile de comandă ale spionajului românesc.

Alte numeroase cadre, ofițeri superiori, au fost trecute în rezervă cu suspiciunea de fi cunoscuți și demascați de Pacepa. Cei mai mulți au trăit cu neîncrederea foștilor colegi, la care s-a adăugat urmărirea informativă. Partea cea mai dramatică a fost însă teama, teroarea ce s-a instalat în aparatul Securității, fenomen ce s-a extins și în aparatul de partid. Primilor secretari li s-a luat dreptul de control asupra Securității, informările urmând să se facă doar pe verticală la DSS și șefilor de direcții. Orice acțiune deviantă de la ordine și instrucțiuni era considerată „contrară liniei politice a partidului”. Astfel domnea o atmosferă de tensiune și neîncredere în tot aparatul DSS și al Ministerului de Interne, în cadrele armatei și ale demnitarilor¹³.

Atât în lucrarea de referință pe acest subiect (cea a cărui autor este Mihai Pelin) cât și o suită întreagă de lucrări memorialistice exagerează, în opinia noastră, impactul pe care l-a avut „trădarea” generalului Ion Mihai Pacepa, nu numai asupra regimului politic ci mai ales asupra spionajului românesc. Fără îndoială, pagubele au fost masive, mai ales prin divulgarea unor nume de ofițeri și a unei importante părți a rețelei informative a acestora. Divulgarea metodelor de lucru folosite de către DIE (sistemele de legătură, de acoperire a ofițerilor și agenturii, metode de recrutare,

Interne (1972-1978), ministru al Turismului (7 martie-15 august 1978), trecut în rezervă la 20 octombrie 1978.

⁹ Grigore Răduică, prim-adjunct al ministrului de Interne (1968-1974), adjunct al șefului Secției Gospodăriei de Partid a C.C. al P.C.R. (1974-1977).

¹⁰ Eugen Luchian, șef de secție pentru problemele M.A.I. și M.Ap.N. în cadrul Secretariatului General al Consiliului de Miniștri (1958-1977), consilier de stat al președintelui Consiliul de Miniștri, Ion Gh. Maurer. Eugen Luchian a petrecut patru ani la Aiud, în celula în care fusese închis și preotul Gheorghe Calciu Dumitreasa fiind eliberat în 1985, de Crăciun. S-a stins din viață în septembrie 2007.

¹¹ Ionel Gal, *op. cit.*, p. 149.

¹² Gheorghe Marcu este cel care s-a ocupat și de tranzacțiile cu vize de emigrare pentru cetățeni români făcute la începutul anilor '60, în special cu Germania Federală și Israel. Cf. www.badin.ro consultat la 24 aprilie 2008.

¹³ *Ibidem*.

remunerare etc.) a constituit un impediment major în activitatea ulterioară a CIE. Au existat cazuri în care informatori bine cotați au refuzat să mai colaboreze, iar acțiuni economice, comerciale sau diplomatice aflate în desfășurare în momentul defecțiunii au fost întrerupte sau anulate prin dispariția unuia dintre parteneri.

Dar toate acestea nu au însemnat decesul spionajului românesc¹⁴, care a fost comparat în urma acestei defecțiuni cu o navă avariată aflată în derivă, căreia, după încheierea cercetărilor, i-a fost stabilit un alt nucleu de conducere cu sarcini care erau în multe locuri similare celor din timpul duetului Nicolae Doicaru-Ion Mihai Pacepa. Cel care a preluat conducerea CIE, la finalizarea cercetărilor, în 1980, Nicolae Pleșiță declară că daunele provocate spionajului românesc de N. Ceaușescu și comisia de anchetă condusă de Tudor Postelnicu, erau mai mari decât defecțiunea lui Ion Mihai Pacepa. După cum spune același Nicolae Pleșiță, el nu a făcut decât să oprească demolarea a ceea ce mai rămăsese din DIE, cerând ca ofițerii care mai lucrau în spionaj să fie lăsați să-și continue activitatea. „Nu mai aveam timp de așteptat și de verificat” își amintește Nicolae Pleșiță, explicabil din moment ce, după 1979, România va intra într-un amplu declin atât pe plan intern cât și extern, cauzat în bună măsură de acțiunile și declarațiile „conducătorului suprem”¹⁵.

Aparatul CIE a fost redimensionat, au fost revizuite planurile de acțiune și de căutare a informațiilor în așa fel încât s-a putut verifica cât a deconspirat Ion Mihai Pacepa¹⁶. Cel care a pus din nou pe linia de plutire spionajul românesc, Nicolae Pleșiță, insistă, în pledoariile sale publice, că toate costurile acestui proces au fost „mult mai mici” decât au apreciat cei din comisia de anchetă sau decât susțin Mihai Pelin și alți autori care au scris despre evenimentul din vara anului 1978.

După cum reiese din parcursul instituțional al CIE în anii '80, impactul defecțiunii adjunctului DIE în iulie 1978, a fost treptat amortizat, misiunile și obiectivele acestui organism rămânând însă aceleași până în 1989, cu schimbările de cadre care s-au dovedit necesare¹⁷. CIE ca

¹⁴ Acțiunile de spionaj au fost continuate și amplificate prin intermediul DIA, care ieșind de sub tutela DIE și-a lărgit atribuțiile dar a obținut și aprobarea pentru mărirea numărului de posturi de atașați militari. De notat că până atunci rivalitatea deosebită dintre cele două structuri nu dăduse naștere decât la incidente și crease condițiile restrângerii activității DIA. Vezi Neagu Cosma, *op. cit.*, p. 139.

¹⁵ *Ochii și urechile poporului. Convorbiri cu generalul Nicolae Pleșiță. Dialoguri consemnate de Viorel Patrichi în perioada aprilie 1999-ianuarie 2001*, București, Editura Lumea, 2001, p. 21.

¹⁶ Direcția de Informații Externe a fost reorganizată, devenind Centrul de Informații Externe. Din UM 0920 indicativul ei s-a schimbat în UM 0544. După Mihai Pelin, activitățile spionajului românesc, sub noua firmă, au pornit cu un nucleu de 22 de oameni, despre care se știa cu oarecare certitudine că nu erau deconspirați, restul aparatului reconstituindu-se la dimensiuni ceva mai modeste decât cele ale DIE care la începutul anului 1978 număra cca 2700 de oameni. Vezi Mihai Pelin, *Culisele spionajului românesc. DIE (1955-1980)*, București, 1997, p. 253.

¹⁷ Mihai Pelin referindu-se la ce a urmat desființării de facto a DIE și apariția CIE remarca: „Vechile năravuri ale instituției de pe strada Batiștei nu au fost abandonate, unul din principalele ei obiective

și DIE au fost angrenate în rezolvarea unor probleme de competența altor ministere (încheieri de contracte economice, participarea la tranzacții comerciale, procurarea de aparatură tehnică, alte bunuri sau valori); s-a ajuns, ca și în anii '70, la a se face o adevărată concurență ministerelor de resort.

În schimb, pentru regimul politic, îndeosebi pentru Nicolae Ceaușescu, acest eveniment nu a făcut decât să-i mărească neîncrederea în MI, în general, și în Securitate, în particular. De altfel, o suită de alte evenimente, precum evaziunile din țară petrecute pe calea aerului, au contribuit la trecerea unor sarcini de la MI la Ministerul Apărării Naționale, liderul PCR manifestând o tot mai mare preferință pentru serviciile Armatei. Tensiunea și suspiciunea între „conducerea superioară” și cea mai mare parte a conducerii MI au crescut în intensitate după momentul iulie 1978, Nicolae Ceaușescu punând în fruntea acestui minister activiști cu state vechi, care se dovediseră loiali de-a lungul timpului, dar care nu aveau deloc experiența muncii de informații sau a celei represive. De aici și o anumită deprofesionalizare a cadrelor din toate structurile MI, ceea ce a însemnat, în parte, o revenire la unele metode brutale de represiune, precum cele din anii '50.

Impactul defecțiunii generalului Ion Mihai Pacepa s-a reflectat în schimbarea forțată a cadrelor din conducerea DIE și refacerea statelor de funcțiuni. Structura organizatorică a spionajului românesc, după reorganizarea din toamna anului 1978 și până în decembrie 1989, a rămas însă, în linii mari, aceeași, cu mențiunea că în anii '80 au fost înființate mai multe unități cu destinație economică.

În cadrul CIE a fost menținută în mare parte schema organizatorică din vechea DIE, cu împărțirea pe divizii, direcții și compartimente. Având în vedere ca misiunile au rămas aceleași, atribuțiile acestor structuri erau similare celor din perioada de dinaintea defectării generalului Ion Mihai Pacepa. Astfel, întregul ansamblu al spionajului românesc era format din cinci unități, având următoarea configurație: UM 0544 – CIE, UM 0195 (Contrainformații CIE, avea în obiectiv controlul ambasadelor române din străinătate și monitorizarea emigranților români), UM 0110 (Contrainformații CIE în țările socialiste), UM 0525 (Cifru), UM 0107 (ICE Dunărea)¹⁸.

Epoca „Pleșită”

La conducerea DIE/CIE s-au perindat după destituirea lui Nicolae Doicaru și defecțiunea generalului Ion Mihai Pacepa, două personaje care nu aveau nimic în comun cu activitatea acestei unități: gen. lt. Alexandru Dănescu (martie 1978 - octombrie 1978) și Romus Dima - secretar de stat la Ministerul de Interne și șef al Centrului de Informații Externe - CIE, din cadrul DSS (15.10.1978

rămânând până în decembrie 1989 goana după valută. Manipulațiile cu valută au reactivat iar corupția și lanțul trădărilor s-a perpetuat până pe ultima sută de metri a regimului comunist”, vezi *Ibidem*, p. 253.

¹⁸ Dennis Deletant, *Ceaușescu și Securitatea. Constrângere și dizidență în România anilor 1965-1989*, București, Editura Humanitas, 1998, p. 345.

- 01.09.1980). Primul se ocupase până atunci în cadrul MI doar de sectorul administrativ și unitățile de producție, iar cel de-al doilea fusese activist, responsabil cu propaganda pe Capitală. Așa că în momentul în care la cârma CIE a fost numit Nicolae Pleșiță, ofițer de carieră al Securității, e drept pe probleme interne, cadrele din spionajul românesc au răsuflat ușurate și au sperat într-o conducere competentă și responsabilă. Așteptările au fost infirmate de realitate, contextul intern și extern în care CIE era nevoit să-și desfășoare activitatea fiind tot mai potrivnic.

Directoratul lui Nicolae Pleșiță - prim-adjunct al ministrului de interne și șef al CIE, din cadrul DSS (01.09.1980 - 01.12.1984), corespunde unei perioade pline de „căderi” și dezertări, nefaste pentru spionajul românesc. Acest lucru fost pus pe seama incompetenței lui Nicolae Pleșiță în materie de spionaj, ca și pe stilul de conducere al acestuia bazat pe „cultivarea șefului”, adică a lui Nicolae Ceaușescu. Este foarte adevărat însă că nu era Nicolae Pleșiță cel care inițiasse și încurajase cultul personalității în cadrul MI, fosta conducere a DIE având contribuții notabile în acest sens. Faptul că spionajul românesc era subordonat direct lui Nicolae Ceaușescu explică într-o anumită măsură cele amintite. Și totuși, cel care era echivalent ca poziție și atribuții, cam în aceeași perioadă dar pe alte meleaguri, Alexandre de Marenches, șeful spionajului francez, nu scăpa prilejul pentru a-i aminti președintelui său că nu putea „să servească și să placă în același timp”¹⁹.

Meritul principal al lui Nicolae Pleșiță, așa cum am arătat mai sus, a rămas cel al repunerii pe linia de plutire a spionajului românesc atât din punct de vedere instituțional cât și din perspectiva asigurării cu personal calificat a CIE.

Minusurile activității sale nu sunt însă puține. Necunoscător al vreunei limbi străine (handicap major în domeniu) și adeptul unor metode violente de lucru ce aminteau în unele locuri pe cele folosite de capii Securității prin anii '50, Nicolae Pleșiță a deteriorat în bună măsură imaginea externă nu numai instituției pe care o conducea ci și pe cea a regimului de la București.

Eșecurile CIE în „epoca Pleșiță” sunt numeroase. În noiembrie 1980, un cifror de la Ambasada României la Viena, Florian Rotaru, fuge cu o cantitate apreciabilă de documente secrete ale Ambasadei și se refugiază în Germania Federală. Ulterior, acesta a fost predat CIA, cu documente cu tot. În martie 1981, un șef de poliție austriac este arestat la Viena, pentru spionaj în favoarea CIE. În ianuarie 1983, un tribunal francez îl condamnă pe Traian Munteanu - tehnician expert în calculatoare - la doi ani de închisoare pentru spionaj. Șase luni mai târziu, Mihai Manole, de 37 de ani, cu cetățenie franceză, este arestat de DST-ul francez și acuzat de spionaj industrial la o firma de construcții din Dieppe. În august 1983, trei diplomați români și un funcționar de la Ambasada Română de la Bruxelles sunt expulzați din Belgia, sub acuzația de spionaj contra NATO.

În martie 1984, cifrorul-șef de la Ambasada României la Bonn se predă autorităților vest-germane. Este vorba despre ofițerul CIE Constantin Constantinescu care dezvăluie identitatea a

¹⁹ C. Olteanu, *Un senior al serviciilor de informații se destăinuie*, în „Periscop”, nr. 4, decembrie 2008, p. 47.

cinci diplomați români care îl ajutaseră pe „Carlos Șacalul” în câteva atentate organizate de acesta. Constantin Constantinescu a dezvăluit autorităților germane că Dan Mihoc (de 39 de ani, secretar 2 al Ambasadei României la Bonn) a organizat împreună cu „Carlos” atentate cu colete explozive, trimise lui Paul Goma, Șerban Orescu și Nicolae Penescu. Despre Constantin Ciobanu (40 de ani, angajat al Ambasadei României la Bonn), același C. Constantinescu declara că pusese la cale mai multe atentate, printre altele și cel contra lui Emil Georgescu, directorul secției române de la postul de radio „Europa Liberă”.

Ion Constantin, de 38 de ani, secretar 3 al Ambasadei României la Bonn era menționat că ar fi participat la plasarea unei bombe la „Europa Liberă” fiind cel care a livrat lui „Carlos” respectivul exploziv²⁰. Ioan Lupu (44 de ani, secretar 1 al Ambasadei României la Bonn, traducător oficial al lui N. Ceaușescu), era acuzat de participarea la răpirea și apoi asasinarea unui emigrant român. Aceste dezvăluiri ale lui Constantin Constantinescu, precum și alte informații ale BND-ului german, au determinat expulzarea celor cinci „diplomați” români din Germania Federală, având în vedere „imunitatea” conferită prin statutul lor diplomatic.

În luările sale de poziție, după 1990, Nicolae Pleșiță a tratat drept „idioțenii” acuzațiile potrivit cărora, în februarie 1981, autoritățile de la București ar fi ordonat și finanțat atentatul cu bombă de la sediul din München al postului de radio „Europa Liberă”: „Este o idioțenie să crezi așa ceva, în condițiile în care eu aveam un buget anual de 1,5 milioane de dolari, în timp ce Europa Liberă primea de la americani 80 de milioane”.

Un alt caz care a făcut valuri în Occident pe marginea acțiunilor spionajului românesc a fost cel al ofițerului ilegal Matei Pavel Haiducu. Acesta pare să fi fost fiul unui demnitar din MAI, prin anii '50, fiind recrutat încă de pe vremea duetului Nicolae Doicaru-Ion Mihai Pacepa și pregătit să se infiltreze în unele obiective de interes din Franța. Potrivit unor surse din presa românească (Andrei Bădin, „Jurnalul național”) M.P. Haiducu, cu sprijinul discret al CIE, trebuia să obțină cetățenia franceză, urmând ca apoi să se stabilească în Africa de Sud, ca om de afaceri francez și să treacă la acțiune, potrivit instrucțiunilor primite de la CIE.

La 13 ianuarie 1982, MP Haiducu primește ordin să-i lichideze la Paris pe Paul Goma și Virgil Tănase. Pentru aceasta, MP Haiducu primește, din țară, de la CIE, o „otravă”, care turnată în băutură ar fi provocat infarctul creând impresia unei morți prin cauze naturale. Amintim că stabilit în Franța, la Paris, pe 20 noiembrie 1977, Paul Goma continua să scrie și să susțină interviuri la

²⁰ În prezent, distins cercetător al Institutului Național pentru Studiul Totalitarismului, Ion Constantin s-a retras din diplomație și a intrat în sfera studiilor academice. A publicat mai multe volume și studii care au ca subiect principal istoria Poloniei în secolul XX. În câteva discuții avute cu domnia sa, pe tema sensibilă a acuzațiilor de mai sus, a reieșit că totul este o fabulație. Ion Constantin în calitate de diplomat român, la început de carieră, nu putea și nu a participat la asemenea acțiuni teroriste împotriva emigrației românești.

„Europa Liberă”, „BBC” și „Ici Paris” contra regimului Ceaușescu. Un al doilea scriitor exilat, care îl deranja cu comentariile sale pe N. Ceaușescu, era Virgil Tănase.

MP Haiducu se hotărăște să defecteze, iar în 1984, după evenimente, scrie o carte intitulată *J'ai refuse de tuer (Am refuzat saucid)*, apărută la editura Plon din Paris. În cartea sa, MP Haiducu dezvăluie că ordinul de asasinare a celor doi români exilați a venit de la Nicolae Pleșiță și nu de la N. Ceaușescu. În Franța, se dezvăluie public faptul că MP Haiducu se predase DGSE-ului francez de la bun început și că Goma și Tănase fuseseră ascunși de DGST și DST pentru a li se salva viața. La scurt timp, MP Haiducu apare la televiziunea franceză și declară că ambasadorul României la Paris, Dumitru Aninoiu și atașatul de presă, Ion Badea, sunt agenți CIE.

Imaginea lui N. Ceaușescu este puternic șifonată, acesta apare deja în ochii opiniei publice internaționale drept un „asasin de disidenți”, de tipul Todor Jivkov (afacerea Markov și „umbrela bulgărească”). François Mitterand își anulează, în mod „justificat”, vizita oficială planificată în România²¹.

Afacerea „Haiducu” a fost „bomboana de pe coliva” profesională a generalului Nicolae Pleșiță. La 29 noiembrie 1984, acesta este demis și trimis la Școala de Securitate de la Grădiștea, unde rămâne până în decembrie 1989.

Aristotel Stamatoiu și sfârșitul CIE

Născut la 6 octombrie 1929, în comuna Scoarța, județul Gorj, Aristotel Stamatoiu își finalizează studiile liceale la Tg. Jiu (1949) după care urmează cursurile Facultății de Comerț și Cooperatie din cadrul Institutului de Studii Economice și Planificare din București (1949-1952).

După absolvirea facultății este pentru foarte scurt timp planificator la Centrocoop, pentru ca apoi să fie încadrat ca ofițer de securitate în cadrul Direcției de contrainformații economice (1953-1962); în anul 1959 devine membru de partid și începe să urce în cariera militară: loțiitor șef serviciu (1962) și șef serviciu (1963-1967) la Direcția de Contraspionaj; din 1967 preia funcția de adjunct al șefului Direcției a III-a (1967-1973) pentru ca apoi să devină șef al acestei structuri din cadrul Direcției Generale de Contraspionaj a MI (1973-1974). Devine loțiitor al șefului acestei mari direcții (1974-1979) și după ce este avansat la gradul de general-maior (21 august 1979) este numit director plin al Direcției a III-a Contraspionaj (1979-1982); la 23 august 1984 este avansat la gradul de general-locotenent fiind deja secretar de stat la MI și adjunct al șefului CIE (1982-1984). La finele anului 1984 este numit șef al CIE și adjunct al ministrului de Interne (30 nov. 1984-6 ian. 1990)²².

²¹ Paula Mihailov Chiciuc, *Ștefan Andrei – „În anii '80, Franța a fost cel mai mare dușman al lui Ceaușescu!”*, în „Jurnalul Național”, 24 ianuarie 2008.

²² Florica Dobre (coord.), *Membrii CC al PCR. 1945-1989. Dicționar*, București, 2004, p. 541.

Din punct de vedere organizatoric, al personalului și al atribuțiilor spionajul românesc sub conducerea generalului-locotenent Aristotel Stamatoiu era structurat pe următoarele unități:

UM 0544 – CIE

Comandant: general-locotenent Aristotel Stamatoiu

Adjunct: general-maior Ștefan Alexie

În CIE erau încadrați 715 ofițeri, 36 ofițeri specialiști în comunicații și tehnică operativă, 197 de subofițeri și 111 angajați civili.

Pe plan intern, CIE prin intermediul GOT-urilor (grupuri operative teritoriale) supraveghea legăturile românilor cu diaspora și participa la acțiuni specifice (precum operațiunea „Eterul”, nume de cod sub care Securitatea acționa împotriva postului de radio „Europa Liberă și a ascultătorilor săi). Pe plan extern, CIE acționa în aceleași direcții ca și fosta DIE prin cele trei divizii ale sale structurate astfel: *Europa și URSS, SUA și Canada, America de sud, Africa și Asia*. Șeful ultimei divizii (Asia, Africa și America de Sud), Gheorghe Dragomir, susține că prin intermediul agenților acestei structuri a CIE, Nicolae Ceaușescu a aflat că i se pregătea debarcarea imediat după întâlnirea de la Malta din decembrie 1989. De asemenea, din aceeași sursă aflăm că CIE era bine ancorat din punct de vedere al surselor pe spațiul Orientului Apropiat și Mijlociu, îndeosebi prin intermediul celor care fuseseră la studii în România²³.

UM 0195

Unitatea de contrainformații a CIE

Comandant: general-maior Ioan Moț

Șeful acestei unități este ridicat la gradul de general la 21 august 1979 după ce a făcut parte din comisia care a anchetat fuga generalului Ion Mihai Pacepa în SUA, apoi a fost numit la comanda unității de contraspionaj (supravegherea ambasadelor RSR din străinătate, prevenirea defectărilor din spionajul românesc).

În această unitate erau încadrați 386 de ofițeri, 5 ofițeri specialiști în comunicații și tehnică operativă, 42 de subofițeri și 18 angajați civili.

UM 0110 CIE

Comandant: general-maior Victor Neculicioiu

Adjunct: colonel Vasile Lupu

Unitatea 0110 înființată în 1969 (fosta UM 0920/A) după invadarea Cehoslovaciei de către sovietici, se ocupa cu acțiuni de spionaj și contraspionaj în țările socialiste și chiar pe spațiul sovietic. Activitatea ei avea în vizor acțiunea serviciilor secrete sovietice pe teritoriul României prin ale căror agenturi Kremlinul supraveghea regimul politic de la București. Conform declarațiilor ultimului comandant al UM 0110, Victor Neculicioiu, după 1990, poziția operațională a KGB față

²³ Gheorghe Dragomir, *Recviem pentru spioni*, Editura România în lume, București, 2008, p.294-305.

de România era „destul de clară” fiind socotită la fel de ostilă „ca orice alt stat occidental”. Unitatea a fost organizată în patru direcții, două dintre ele se ocupau exclusiv de operațiunile KGB și GRU în România, alta (cu același efectiv și resurse ca primele două) era destinată combaterii operațiunilor spionajului maghiar și iugoslav și ultima se ocupa de celelalte servicii de informații din țările socialiste sau ale regimurilor pro-sovietice din Asia, Africa și America Latină²⁴.

UM 0110 număra 264 de ofițeri, 8 ofițeri specialiști în comunicații și tehnică operativă, 15 subofițeri și 17 angajați civili.

UM 0525 Cifru

Comandant: general-maior Gheorghe Radu, fusese numit la conducerea acestei unități din 1984. Unitatea deținea rolul principal în cifrarea și descifrarea comunicațiilor instituțiilor românești cu activitate în exterior.

În unitate erau încadrați 412 ofițeri, 15 ofițeri-ingineri, 32 subofițeri, 16 angajați civili²⁵.

Activitatea spionajului românesc în a doua parte a anilor ‘80 este tot mai mult influențată de conceptul potrivit căruia ofițerul de securitate este un „activist într-un domeniu special” (în accepțiunea conducătorului suprem), iar în pregătirea ofițerului de informații, componentele politico-ideologice și militare dobândesc o pondere tot mai mare. De aici și starea de spirit tot mai necorespunzătoare a cadrelor, existând nemulțumiri majore legate de lipsa totală a avansărilor în grad (așa cum se obișnuia în fiecare an la 23 august). Imixtiunea instructorilor politici atât în actul de comandă cât și în activitatea profesională dar și încercările de influențare a comandanților în privința recompensării cadrelor au inflamat nemulțumirile din rândul angajaților CIE²⁶.

Operațiunile CIE nu s-au rezumat doar la funcțiile de informare, analiză și perspectivă, ci au cuprins și o serie de acțiuni de poliție politică îndreptate spre comunitățile române din Occident. Un accent semnificativ a fost pus pe propaganda (cultul personalității, publicarea lucrărilor cuplului prezidențial) în Occident. În contextul degradării situației interne a țării, CIE a fost implicat, ca și în epoca Pleșiță, într-o serie de acțiuni cu caracter represiv împotriva unor grupări și persoane din exil, ceea ce a compromis și mai mult regimul comunist accentuând izolarea țării în plan extern.

Directoratul lui Aristotel Stamatoiu coincide cu o intensificare a operațiunilor unității AVS, „aport valutar special” condusă de colonelul Stelian Octavian Andronic, în legătură cu obținerea unor sume în valută din diferite intermedieri, bani care alimentau conturi secrete, deschise în țară la Banca Română de Comerț Exterior. Aceste conturi alimentate de AVS erau, după unele păreri,

²⁴ Ion Constantin, *Securitatea în revoluția română din decembrie 1989*, în „Periscop”, nr. 4, decembrie 2008, p. 69. Autorul precizează că în 1989 sub 1% din personalul UM 0110 era destinat operațiunilor Stasi, deși acest serviciu era implicat în ample acțiuni anti-românești. Cea mai mare parte a efectivului era orientat spre contracararea acțiunilor de spionaj ale sovieticilor și maghiarilor care „aveau mereu prioritate”.

²⁵ Marius Oprea, *Moștenitorii Securității*, Ed. Humanitas, București, 2004, p. 53-56.

²⁶ Gheorghe Dragomir, *op. cit.*, p. 300.

destinate finanțării unor acțiuni externe, economice sau de altă natură ale Securității, precum plantarea unor „dizidenți“ ai regimului sau a așa-ziselor „fantome“, agenți cu o identitate fabricată. În realitate, acestea erau menite să alimenteze atât investițiile megalomane ale regimului dar și să acopere cât mai mult din datoria externă a țării.

Datorită comandamentelor acelor vremuri, cresc în importanță cele două unități aflate sub umbrela CIE, care desfășurau activități cu caracter exclusiv economic: Întreprinderea de Comerț Exterior „Dunărea“, sub comanda colonelului Constantin Gavril și Serviciul Independent pentru Comerț Exterior, codificat UM 0650, aflat sub comanda colonelului Ștefan Alexandru. Așa cum precizam mai sus, în anul 1989, la ICE Dunărea lucrau 115 ofițeri, 10 subofițeri și 12 civili. În cadrul Serviciului Independent pentru Comerț Exterior lucrau 41 de ofițeri, 2 subofițeri și 2 civili. Sarcinile acestor unități erau de a controla întreprinderile de comerț exterior ale României și chiar de a fi parte în negocierea contractelor acestora cu terții. Cadrele CIE sau UM 0544 participau ocazional la asemenea operațiuni. Cea mai mare parte a ofițerilor angrenați în „acțiuni valutare speciale“ au lucrat sub acoperiri comerciale în Occident, gestionând unele dintre afacerile externe ale regimului comunist²⁷.

Componenta economică (și îndeosebi comercială) nu numai a CIE dar și a întregii Securități este tot mai mult întărită, instituția implicându-se activ în acțiuni comerciale și de producție prin copierea și adaptarea de tehnologii sau prin producția de „tehnică specială“ specifică serviciilor secrete. Pe aceasta din urmă, Securitatea o utiliza pentru nevoile proprii dar o și comercializa cu succes în cadrul blocului socialist sau țărilor din Asia și Africa.

Apoi, era controlată cea mai mare parte din comerțul exterior al României – de la vânzarea peste hotare a textilelor până la exportul de cherestea, oțel sau ciment. Solicitățile de „răscumpărări“ pentru sașii și evreii, care doreau să emigreze, au rămas subiectul unei alte afaceri (al cărei debut se află în anii 50) pentru care se puseseră la punct formule tipizate, prin care se stabilea valoarea fiecărui doritor de viză de emigrare în funcție de studii, vârstă și stare de sănătate.

Despre amploarea acestor activități, în primăvara anului 1990, Iulian Vlad, fostul șef al DSS, mărturisea cu amărăciune: „Multe prejudicii s-au adus muncii de securitate, prestigiului instituției și chiar bunului renume al țării de către așa-zisa activitate de aport valutar, pe care o realizau cu prioritate unitățile externe UM 0544 și UM 0195, precum și UM 0650 din Securitatea internă. În afară de faptul că sumele respective, de cele mai multe ori, reprezentau o câtime din prețul de vânzare a mărfurilor și statul oricum le-ar fi încasat în condițiile unor negocieri corecte, ofițerii de securitate trebuiau să intre în tot felul de combinații cu străinii, nu de puține ori compromițătoare, iar controlul activității lor și al valutei nu era sigur. Tot atât de rău era și faptul că unitățile respective fuseseră într-o bună măsură deturnate de la misiunile pentru care au fost create și care

²⁷ www.badin.ro consultat la data de 27 octombrie 2008.

erau utile țării. Cu toate încercările pe care le-am făcut de a scoate din preocupările Securității această sarcină, sau măcar de o reduce substanțial, nu am reușit. Dimpotrivă, [Tudor] Postelnicu a ridicat-o la rangul de atribuție prioritară, pentru îndeplinirea căreia trebuia să-și aducă contribuția întregul aparat²⁸.

În urma evenimentelor de la finele anului 1989, la 30 decembrie 1989, printr-o Hotărâre a Consiliului Frontului Salvării Naționale (CFSN), noul organ al puterii de stat, Securitatea și implicit CIE au fost dizolvate, iar structurile spionajului românesc au trecut temporar în subordinea Ministerului Apărării Naționale.

Prin Decretul CFSN nr. 111 din 8 februarie 1990 (dată la care se aniversează ziua Serviciului de Informații Externe), SIE a fost organizat ca structură administrativă autonomă abilitată să-și desfășoare activitatea în domeniul informațiilor externe.

Publicat în „Anuarul Muzeului Marinei Române”, tom XI, 2008, pp. 282-294.

²⁸ Cristian Troncotă, *Duplicitarii. O istorie a serviciilor de informații și securitate ale regimului comunist din România. 1965-1989*, București, Editura Elion, 2003, p. 243.